

10. Egy falu bölcsőjénél

Mennyire kedves, értékes minden emlék az ember számára, ha akadnak még öregek, akik bölcsője mellől, első lépéseiről, gyermekéletről mesélni tudnak. Az emberi települések ugyanúgy keletkeznek, születnek, izmosodnak, fejlődnek és el is múlnak, mint a bennük élő egyének, nemzedékek. Roppant izgató kérdés, hogy hol, miért keletkeznek emberi közösségek, és mért éppen azon a helyen. Hogyan növekedik az egyik faluvá, a másik várossá, s hogy alakul ki olyanná, amilyennek ma látjuk. Legtöbbjének gyökere olyan messzi időkbe nyúlik vissza, hogy születését csak a képzelet elevenítheti fel, esetleg egy-két gyér okleveles adat ad hozzá valami eligazítást. A Szigetköz legifjabb községei azonban alig kétszáz éves múltra tekintenek vissza, s így ma élő öregek száján elevenen él még a hagyomány keletkezésükről, első küzdelmeikről, felnövekedésükről. Ezért gyűjtöttem őket össze Cicolán a krónika számára, mert ritka alkalom a jövő századok felé: eleven hagyományok egy falu bölcsőjéről.

Cikolasziget, Sérfenyősziget, Doborgasziget és Tejfalusziget igen érdekes földrajzi tényezőnek köszönheti létét: a vizek tanyásító hatásának. A Nagyalföldön szétterülő rónaság, a nagy távolságok és történelmi hatások alakították ki a jellegzetes tanyavilágot. Itt a zabolátlan vizek vándorlása tette ugyanezt lehetővé! Csallóközi községek: Vajka, Keszölcés, Doborgaz, Tejfalú határának jelentős része a folyton változó medrek közti szigetekből állott. Vajka 4627 kh-as határából például csak alig 600 hold övezte a falut, a többi 4000 hold a szigeteken volt. Rengeteg erdő borította ezt a határrészt, a tisztásokon selymes fűvű rétekkal, nádasokkal, mocsarakkal. Erdősítésre és legeltetésre volt alkalmas ez a terület.

Kezdetben télen-nyáron kint kóborolt a rideg jószág szigetről-szigetre, erdőkön, mezőkön, nádasok között. Később azonban már szállásokat építettek télire a legelőn tartott állatoknak. Ezek a szállások voltak kint a szigeteken a mai településeknek első csirái. Egy régi megyei térképünk az óvári levéltárban 1686-ból még csak erdőt, rétet jelez ezen a területen. Nyoma sincs emberi településnek. A II. József korában készült részletes térképfelvétel 1784-ből viszont már mutatja a szállásokat a szétszórt szigetvilágban.

A szállások körül lassan irtották az erdőt, s a magasabban fekvő irtásokon művelni kezdték a földet. A Duna főágának fokozatos fejlődésével a szigetvilág egyre jobban a jobb partra tolódott át, míg a községek a bal parton maradtak. A sok Duna-ágon azonban igen körülményes volt minduntalan átjárni a földekre, így aztán az ezt a birtokrészt öröklő családtag kiköltözött a szigetre, és állandó tanyát vert a szállás mellett. A vizektől nem járt, magasabb szigethátak így népesültek be, s így keletkezett a szigeteken szétszórt, érdekes tanyavilág. Különösképpen 1860-ban a tagosítás gyorsította meg a lakosság átköltözését.

befonták sövénnel és sárral becsapkodták. A tetejüket náddal fedték. Harminc-negyven marha, növendék, egy-két ló is beléjük fért a nagyobbakba. A férfiak is itt éltek, együtt az állatokkal. Eleinte csak pásztorok, fogadott emberek bajlódtak a barmokkal. Amikor megnősültek, családjukat is kihozták. A szállások mellett sövényfalú gunyhót építettek. Ebben lakott a fehérszék a gyerekekkel. Ezek a cselédemberek voltak itt az első telepesek. Később aztán a gazdák fiai, lányai is kiköltöztek, ha saját lábukra akartak állni. Amelyik helyet nem járta víz, ott kiirtották az erdőt, feltörték a rétet, és ugyancsak sövényből házat építettek. A ház körül meghagytak egy kis földet a gazdaságnak, a többi rét maradt meg erdő. Sok szolgálégy szeretett bele gazda lányába, megesküdték és itt vertek tanyát a szigeteken. Egymás után nőttek így a kis tanyák, mint a gomba. Cselédek és gazdák egészséges keveredéséből alakult ki a falu első társadalmi.

Szpora bácsi, Ézsöl József (1879), Földes Ferenc (1878) gazdák és cölöki születésű édesapám segítségével felújítottuk a régi tanyavilág képét a szabályozás előtti időkből, a múlt század 70-es, 80-as éveiből. Érdekes összehasonlítani a mai faluképpel, mert így kirajzolódik a település legrégebbi magvai. (Térképmellékletek) Felsőcölökön akkor még csak négy sövényház volt, a Bognár Mihályé, Takács Károlyé, Író Jánosé és a mai templommal szemközt Jankó Ignácé. Két-háromszáz méterre álltak egymástól a kis tanyák, rendszerint ágak partján, nagyobb szigethátakon. A mai iskolasoron is csak két ház volt, a falu-utcában pedig kilenc, elszórtan, egy sorban a Galambosi-Duna-ág partján. Legrégebbiek itt a Matus, Pénzes, Földes, Molnár, Csiba, Németh, Szpora családok. Az Öreg-Duna felé ugyancsak három-négy tanya állott a mai utca helyén: a Móri, Hidi-Nagy, Tóth családoké és Vasi Gergelyé. Nagyszigeten szintén négy tanya volt és a Molnár Zsiga nagy majorja. Itt lakott a Takács, Kiss és a Csiba Albert családja. Végül Galambosszigeten a Duna-ág partján is foghíjasan állt még a ház: a Varga János, Bódis Antal, Fenesi Erázi, Ézsöl Zsiga tanyája meg az urasági major cselédlakásaival.

Ez a legrégebbi falukép, szinte az alapító családokkal, a ma még élő emlékezet szerint. A község többi része nagyrészt mind a szabályozás után népesült be, főképp Vajkáról, de belső szaporodással, benősüléssel és bevándorlással is a Csallóköz és Szigetköz más községeiből. Először a falu utcája épült be, majd a Galambosi-part, Nagysziget és csak legkésőbb az iskolasor meg a töltés felé eső utca.

– Vajkai gazdáké volt itt minden – folytatta emlékezéseit Szpora bácsi. Az egész határ tizenkét család birtoka volt. Visszaemlékezni már csak tíz család nevére tudnak: Pécsi, Erdős, Jankó, Kőszegi, Csenkei, Molnár, Hideghéti, Földes, Nagy és Csiba családok voltak itt az ősbirtokosok.

Ezt a tizenkét családot jelképezi ma is a közbirtokosságban fennmaradt tizenkét kúria. Örökléssel, adásvétellel osztódott, aprózódott tovább a birtok. Így örzi a közbirtokosság ma is ennek a hagyományát. Egy kúria (232,33 kh) nyolc öktálra oszlik, egy öktál (27,4 kh) négy fertálra, a fertál pedig tizenhat negyedre. Van félfertálos rész is (8 negyed), míg a legkisebbek ma már az egy-két

negyedes részek, de előfordul a félnegyed is. (A birtokterületbe szántók, erdők, legelők, Duna-ágak, nádasok számítanak bele.)

A mai termő határ mind vizes, bokros, erdős hely volt akkorjában. Ezen kóborolt kint télen-nyáron a jószág. Nagy marhagulyák, csikók, lovak, az erdőkben disznók és nagy volt a juhnyáj is. Földes Ferenc mesélte, hogy édesapja, Földes Miklós is juhász volt itt, négy-ötszáz birkát őrzött. Sok volt a vad is: szarvas, őz, vadmacska, de farkas, sőt vaddisznókondákra is emlékszik Szpora bácsi. A legrégebben művelt határrész a Gazfű-dűlőben volt, majd Gurdonyban és Nagyszigeten a tanyák közvetlen környezetében. A többi határrész mind rét volt még és erdő. Csak a szabályozás után irtották és törték föl szántóföldnek. A legújabb irtások, törések Süliben, Nyárosban és a Vízkijárónál találhatók. Még én is libákat legeltettem, ebihalakat fogtam itt gyermekkoromban. Azóta is folyik, ma sincs még befejezve a szántóföld elhódítása.

Az akkori földművelésre így emlékszik vissza Szpora bácsi: „A Csiba Albertnél szógátam akkor. Vót neki vagy harminc hód földje, mégis csak egy kis bagla árpája lett, meg egy kevés búzája, egy kicsiny köles – és kész vót a termés. Csúnya földek vótak igen. A gaz, a rét mindig főverte, alig lehetett megmunkálni.

Ganét se vittünk rá sohase, mert nem lehetett tudni, mikor viszi el a víz.

A víz volt a legnagyobb úr. »Gyütt« a víz minden esztendőben, amikor csak akart. Gyütt Úrnápra, István királra, sokszor kisasszonynapra is. Vót úgy, hogy csak a kalász állt ki belőle a földeken. Úgy vágtuk le sarlóval, ladikrul. Mindent elöntött a laposokon, csak a házak álltak ki belőle. Ladikkal mehettünk csak háztul házig. Vót úgy sokszor, hogy megúsztak a lovak meg a kocsis is a réten, a laposabb helyeken. Hama gyütt, de hama el is ment a víz három-négy nap alatt.”

Egészen másfelé járt a Dunában is a víz, mint ma. Ézsöl József mesélte, hogy a mai házával szemközt nagy Duna-folyás volt még gyerekkorában. Csak azután kezdte töltögetni ezt a medrét, és ma már szigetek, erdők vannak a helyén. „Máshun szakajtott helette új medret, mer’ – mondja – mindig a part fele erőlködik a víz.” Hajók is jártak még régen ezen az ágon. Egyformán emlékeznek rá az öregek, hogy a vontatóút ott volt a mai töltés helyén és a vízkijárónál még „kiállt” gyerekkorukban a hajó. Egy kicsit följebb meg két köves hajó süllyedt el, de aztán behordta a Duna fövennyel, szigetet épített rájuk. Hajósszigetnek hívják ma is. „Háromszor vágtunk már erdőt fölöttük.” Most aztán újra kikotorta egyiket a víz az erdő alól...

Kölesveremnél is süllyedt el hajó Szpora bácsi gyerekkorában. Tele volt kölessel. Ma erdő van fölötte. Kétszer vágták már le róla a fát.

Három malom dolgozott Cölökön régen. Kettő ott volt a vízkijárónál, a harmadik lejjebb. Ezt a harmadikat – Takács Lajos volt benne a molnár – egy tavasszal a jeges ár összeaprította. Téltre csendes partra húzták a malmot a jég elől, de a jeges ár éppen ott túrt ki új medret, ahol a malom volt, és olyan darabokra aprította, hogy alig maradt belőle valami. S ahol a régi malmok

voltak, ma már erdő virít a helyükön... így él a Duna... Így változtatja folyton az arcát... S a nemzedékek emlékezete tartja számon az életét.

A mai kertek alatt kanyargó, csendes vizű holtág, a Galambosi-Duna-ág ugyancsak élő folyóvíz volt még a szabályozás előtt. Élénk folyású, örvényes. Szapora bácsi gyermekkorában hallotta édesapjától, hogy ezen is húztak hajókat Kiliti felől. A mai kertek helyén volt a vontatóút. Papjárónál (a mai új iskolánál) álltak ki a hajók. Itt volt a kikötő. Feljebb, Nagyszigetenél, van egy szélesebb öble, ma Kányási-tónak hívják. Ez igen örvényes hely volt, féltek tőle a hajósok. Még apja legénykorában elsüllyedt itt egy hajó, tele volt cserépedényekkel. Belerántotta még a lovakat is a vízbe, ott fulladt mind a hat. S ma nád, sás, tavirózsa virít szelíden a hajdan veszedelmes örvények fölött...

Szénaszállítás a szigetekről

A Duna parancsolt az életnek is. Mindenki alkalmazkodott hozzá. Minden épkézláb ember ladikos volt, hiszen a ladik többet ért, mint a szekér, nélküle még a házból se mehettek volna messzire. Erdőről a fát, rétről a szénát, földekről a termést ladikkal hordták haza. Az asszonyok fejni is ladikkal jártak ki a tehenekhez. Reggel és este két-két órai vízi utat jelentett ez mindennap. Messze utakat megjártak ladikkal. Szapora bácsi mesélte, hogy sokszor mentek át Somorjára vásárra ladikkal. „Egyszer is vásárról jöttünk haza az asszonnyal, malacokat hoztunk. De csak Vajkáig jutottunk el, mert olyan erős, hideg szélbe keveredtünk, hogy nem tudtunk továbbmenni. Beadtuk a malacokat házakhoz,

mi is beültünk melegedni, és csak éjfél után, mikor elállt a szél, akkor jöttünk haza.”

A pozsonyi Duna-parton halászok árulták a ladikokat. Tőlük lehetett olcsón jó csónakhoz jutni. A vásárolt ladikkal mindjárt vízen jöttek hazáig. „Gyorsan hozott bennünket a víz – mesélte Szapora bácsi. – Ketten jöttünk az asszonnyal. A pozsonyi hídon éppen akkor jött át a vonat, amikor mi elladikáztunk alatta. Az ablakból kiintegetett ránk Hideghéti Viktor. Ő vonattal jött haza a feleségivel Rajkáig, onnan kocsival Cikolába. Éppen együtt értünk haza. Egyforma ideig tartott Pozsonyból az út ladikkal és vonattal akkoriban.”

Sok galibát is okozott ám a víz! Leginkább jégzajláskor volt bajos rajta járni. De az erős, hideg szél éppen olyan veszedelmes volt. Sokan „beforogtak a Dunába” ilyen időben, ha a víz fához, csökhöz nyomta a ladikot. S a régi vízi életmód áldozatainak emléke ma is él az öregek között. Ézsöl József bácsi nagyapja, Ézsöl Zsiga zajláskor fulladt a Galambosi-Dunába. 1862-ben volt még, s akkora árvíz volt akkor, hogy a botlófák tartották meg a jeget. Mire megtalálták, befagyott a Dunába, úgy kellett a jégből kivágni.

A legtöbb baj a Vajka felé átkeléskor történt. A közel 7 km-es vízi úton hat sebes Duna-ágon kellett átjutniuk. Ez szélcsendben is jó másfél órát tartott, de szélben, áradáskor fél napot is. Ilyen úton forgott a Dunába Máté János két társával egy esős, szeles őszi napon. A nagy szélben nem tudtak kormányozni, és a sodrás nekivágta őket a bokroknak. Az öreg Bognárné ugyancsak jó „ladikos” volt, révészkedett is, mégis a „vízbe hótt”. Igen értett a ladikozáshoz, jó kormányos volt, s a doborgazi ugratónál veszett a Dunába. Bika András pedig átkelés közben zajló jégtablák közé keveredett, s összezúzták ladikostól... Lakner Istvánt, Mathédesz Pétert, Takács Pétert is emlegetik még a Duna áldozatai között.

Emlékezetes maradt máig a gazdag Németh Mihály tragédiája. Zöldárban cselédjével ölfát szállított haza a szigetekről, mert hordta már a víz. Megrakott ladikkal jöttek hazafelé, s útközben még az úszó hasábokat halászták az áradatból. A szolgálégény váltig kérlete, hogy „ölég lesz már, nemzetes úr, mer’ becsap a víz a ladikba!”

„No még ezt! No még ezt” – felelgette rá a gazda. S amikor még egy nagy hasáb után kapott, beleforgott a Dunába a túlterhelt ladik. Soha meg se találták, úgy elvitte a víz ... A szolgálégény szerencsésen fahasábokba kapaszkodott, és partra ért, ő mesélte el a tragédiát.

A Vajkára ladikázás minduntalan hozzátartozott az életükhöz. Ügyes-bajos dolgaikat csak az anyaközségben intézhették el, ezért szíre-szóra Vajkára kellett átmenniük intézkedésért. Esőben, hóviharban, szélben, jégzajlásban egyformán menniük kellett. Sokszor csak késő éjszaka értek haza, mert órákig eltartott a nehéz vízi út. Keresztanyám mesélte, hogy gyermekkorában mennyi izgalommal álltak nagyanyámmal az ablakpárkányra, úgy lestek a Duna felé, mikor látszanak már a kis lámpások, hazaér-e szerencsésen nagyapám.

A hivatalos hatalom csak akkor találta meg őket, ha kellett tőlük valami, adó vagy hozzájárulás. Máskülönben nagyon messze éltek a „hazától”, paptól,

mestertől, jegyzőtől, orvostól. Amennyire lehetett, maguk közül termelték ki a pótlást. A tanyasi keresztnél Szapora néni volt az előimádkozó és előénekes. Ha meghalt valaki, tátos Kelemen Dénes füstölte ki belőle a gonoszt a maga ősi pogány módján. Csak aztán vitték át ladikon a temetőbe. A betegeket pedig Andrási Mihály tudós gyógyította füvel, fával, kenceficével. Ézsöl József bácsi édesapját is ő gyógyította ki egyszer igen súlyos bajából. „Igézetbe vót apám – mesélte. – Az orvosok nem hiszik, hogy van igézet, pedig van! De ebből csak a tudósok gyógyíthatják ki az embert. Apámmal szenes vizet itatott Andrási Mihály, meg álló három hétig minden napkeltekor kiment a vízpartra, ott a nap fele fordúva, térden állva imádságokat köllött mondania. Meg is gyógyút tülle.” Tudósok adtak jó tanácsot a rontások, boszorkányok ellen, ha elveszett valami, vagy tolvajok járatok a házban. Ilyenről is van esete Ézsöl bácsinak, az emlékei között. „Szabad ember vótam akkor még, nem szógátam sehun, apámná vótam – egyszer csak véres tejet adott a tehén. Tátos Kelemenül kért apám tanácsot. Napkelet előtt csipkeveesszöt köllött vágni a vízparti bügecsbül. Avval megvertük az itatóvályut. Egyszer csak szalad ám Csiba Andrásné, hogy miért verjük a vályut? No, te vagy a rontó? – kiáltott rá apám, nos, jól megverte üt is a vesszővel. Ettől elmúlt a rontás.” Tudós volt Kelemen Dénes apja is, Kelemen Ferenc, de a juhász Földes Miklósnak is volt „tudománya”. Letűzte botját, az őrizte a birkákat, míg ő hazament kis harapnivalóért.

Jeles emberek cselekedetei, esetei sem mentek még feledésbe. Ilyen volt régen Bódis Antal, a galambosi csósz. Ahogy Kovarek néni mesélte, egyszer tüzet látott a botlófüzek között. Odament, és olvasót dobott bele. Erre kialudt a tűz, kiásta a helyét, hát temérdek kincs volt benne. Mert az elásott kincs minden tíz évben „tisztítja magát”. Akkor látni tüzet a helyén. Ezen vette Bódis Antal a földjeit. Nagygazda lett, sok földje volt. Egész életében mindig ivott a vejével együtt, mégsem ment tönkre. Tellett a kincsből. Mégis bajt hozott rá a végén, mert részegen hazafelé menet befordult az árokba, és ott találták másnap halva.

Egy szörnyű tragédia régi emlékét is őrzi a szájhagyomány. Ballada született belőle. Galambosban élt Fenesi Erácsi, kis tanyáján feleségével, négy gyermekével. Ahogy ma is élő unokája, Fenesi Ferenc mesélte, búcsúkor boros fejjel eldicsekedett a kocsmában, hogy odahaza van 250 forint megtakarított pénzük. Meghallotta ezt a szomszéd asztalnál Bindics Vendel ásványi legény, s hogy legyen pénze a mulatáshoz, rátört éjjel Fenesiék tanyájára. Az asszony védekezett, nem akarta a pénzt odaadni, mire baltával agyoncsapta. A négy kis gyerek nagy visítózást csapott az ágyban, s hogy tanúk se legyenek, mindegyiknek szétverte a fejét a vértől nekivadult legény. Elfogták, és Győrött akasztották fel szörnyű tettéért.

Ennyi a rémes történet. A nép lelkében ballada virágzott ki belőle. Sokat énekelték Cikolán és a környéken a szigetközi munkások. Lipóton, Ásványon is ráakadtam még a nyomára. Ézsöl József bácsitól lejegyzett cikolai formájában írom ide:

*„Tudjátok-e, Galambosban, mi történt?
Őt ártatlant a pénziér' megölték.
Ásványi volt Bindics Vendel, nagy betyár.
Majd szenved még a győri akasztófán.*

*Fél kilencre járt még akkor az óra,
Mikor betört szegény ártatlanokra.
Forgatta a rövid nyelvű fejszéjét.
El is vette őt ártatlan életit.*

*Elmúlt akkor már éjjel kilenc óra,
Mikor átment a harmadik szomszédba.
Zsidókútba dobta bele fejszéjét,
A kocsmáros szerhájába a pénzit.*

*Kár volt néked, Bindics Vendel azt tenni,
Őt ártatlant a pénziért megölni.
Nem húz néked nótát rajta a cigány,
Varjú károg a győri akasztófán.”*

Hamar Imre volt rárói jegyző szerint falujában, Ásványon akasztották fel, a gyümölcsfáskertekben. Elrettentésül odahajtották az egész falut. Azóta járja a csúfolódó mondás: „Ásványráró, előre a fáskertbe!”

Nagy jelentőségű lépés volt a faluvá fejlődésben 1883-ban az állami iskola megnyitása. Pozsony megye első állami iskoláját építették ide a nagy vizek partjára. Szükség is volt rá, hiszen 1880-ban már száznál több tanköteles gyermek élt a szigeteken. A rangos, szép épületet mindenki megcsodálta. Nem csoda, ha a messzi Szatmár népéből sarjadtott fiatalember, az iskola első tanítója, amikor Pozsony felől jövet a ladikból kilépett, térdre esett könnyes meghatottságában, hogy ennek a szép iskolának lehet a tanítója. De nemcsak tanítója lett, hanem nevelője, segítője, harcostársa, mindenese volt élete folyamán a falu népének. A nagyapám volt ez a fiatalember... S én, az ő életének folytatása, kis falum múltjában, jelenében mindenütt az ő gazdag munkásságának élő emlékeivel találkozom.

A szép iskolában nem ment könnyen eleinte a munka. A szétszórt tanyavilágból nehéz volt odaszoktatni az ifjúságot. A messzebb tanyákról ladikkal jöttek iskolába, s nagyvízkor – évenként többször is – csak az iskola állt ki a vízből. A kerítéséhez kötötték ki a csónakokat... A természeti nehézségekhez lelkiek is csatlakoztak kezdetben. Úgy féltek a gyerekek az iskolától, mint a tűztől. Nem csoda, hisz otthon is azzal ijesztgették őket, ha rossz fát tettek a tűzre, hogy „megállj, te bűdös, majd agyonvág a tanító”! Eddig csak vándortanítók jártak ide néha-néha. Ősszel jöttek, tavasszal mentek. A mai gátórház helyén – Felsőcikolán – volt egy nagy szín. Ott tanítottak. A mai öregek még náluk kezdték, de nem sok eredménnyel. Nagyapámtól tanultak meg írni,

olvasni később, suttyó legény korukban, esténként. Mondják, hogy olyan vándortanító is jött, aki egyúttal borbély, orvos is volt egy személyben. S míg a gyerekek kórusban számoltak a szín alatt, közben borotvált, nyírt, sebeket kötözött.

Nehéz úttörés, hősi munka volt az első néhány esztendő az emberi tudásért, műveltségért, fölemelkedésért. Szapora bácsi mesélte, hogy a gyerekek odvas füzekbe bújtak el az iskola elől. S a szökevényeket fülüknel fogva cibálták a tanító elé. Itt aztán a szép szó, a szeretet segített. Nagyanyám kemencében sütötte az apró pogácsákat, ezekkel csalogatták be, szelídítették a gyerekeket. Mesélik, hogy a vadabbak úgy kapták el a pogácsát, mint a vércse, és futottak vele a tanterem sarkába, ott falták, majszolták. A gyerekeket pogácsával, a szülőket pedig versikékkel, dalocskákkal kellett buzdítani kezdetben az iskolára. Még sokan emlékeznek a régi tandalra:

*„Kérem kendet, édesapám, szíves indulattal:
Ne küldjön engem az idén mezőre borjakkal.
Járasson az iskolába, vegyen könyvet nékem,
Meglátja majd, ha felnövök, öröme lesz bennem!”*

Ugyanezt a nevelői célt szolgálta ez a versike is:

*„De jó iskolába járni,
Hol annyit lehet tanulni!
Itt mívelem szívem, eszem,
Tudom is, hogy hasznát veszem.”*

A komoly nevelői munka, a tudás lett később azután a legnagyobb vonzóerő. Amikor tudogatni kezdtek, kedvet kaptak már a gyerekek, és a szülők is szívesen küldték őket. A szomszédos Sérfenyőről ugyancsak ide jártak eleinte az iskolába. Közel száz tanuló volt egy tanító keze alatt! Délelőtt, délután tanítás, este az idősebbekkel foglalkozott, közben postamester, anyakönyvvezető is volt, maga volt egy személyben az egész értelmiség... Így éltek régen a nemzet napszamosai...

Érdekes még az iskola kerítésének a története is. Évekig bekerítetlenül állt a szép épület. Egyszer „beszéd- és értelemgyakorlat” órán arról volt szó, hogy a jó gazda gondját viseli háza tájának. Rendben, tisztán tartja, bekeríti, javíttatja. Egy gyerek felállt, és megkérdezte: „Tanító bácsi kérem, az iskolának ki a gazdája?” – „A magyar állam.” – „Hát az micsoda gazda – kérdezte tovább a kisleány –, hogy nem keríti be a házát?” – Nagyapám azonmód felment Pestre, Trefort miniszterhez. Színe elé ugyan nem engedték, csak az államtitkárhoz. Kérte, csinálják meg a kerítést. „Nincs rá sajnos fedezet” – volt a válasz. – „Ez nagy baj –, felelte nagyapám, mert lehetlenné teszi tanítói munkámat.” – És elmondta a történetet. „Hogyan neveljek jó gazdákat az állam számára, ha az állam maga se példamutató gazda?” „No, ezt jól kifundálta!” – mondotta neki az

államtitkár nevetve. – „Menjen csak haza nyugodtan, a kerítést én magam intézem el.” – S egy hónapra rá kiutalták rá a pénzt.

Tovább lépett a falu előre 1885-ben: postát kapott. A tanító járta ki, ő lett hát a postás is. Egész napi tanítás után éjszakánként gyalogolt át Feketeerdőre kollégájához tanulni a mesterséget. Egy bizonyos forgalomhoz kötötték az engedélyt, s egyelőre csak próbaidőre indították meg a postajáratot Magyaróvár felé. Összejöttek az értelmesebb gazdák, és elhatározták, hogy leveleket, csomagokat, pénzt is küldenek más faluba ismerősöknek, azokat meg rábírták, hogy küldjék vissza. Ugyanígy tett nagyapám is, minden nap küldött Feketeerdőre kollégájának valamit és viszont. Így kezdődött a forgalom. A nép eleinte bizalmatlan volt. Nehezen kezdtek leveleket írogatni, de csomagot, pláne pénzt nem mertek a postára bízni. Nagy rábeszélésre végre egy asszony dobozban követ küldött a fiának Óvárra. Bement a városba utána, s amikor meggyőződött, hogy a követ megkapták, akkor kezdtek csak más csomagokat küldözgetni. Még nehezebben indult a pénzfeladás. Sok biztatás után jelentkezett egy gazda, hogy Somorjára elküldené az adót. Le is olvasott 25 forintot apróban. Csak akkor csodálkozott nagyon, amikor a postamester nem csomagolta be a pénzt, hanem a vasládába rakta. Megijedt, hogy oda a pénze. Összebeszélt barátaival, és meglesték a küldöncöt, megrázták a táskáját, hogy csörög-e benne a pénz. Nem csörgött. Erre visszamentek a postára, lármát csaptak és visszakövetelték a 25 forintot. Nem értették még meg az átutalás körülményeit. Erre nagyapám megnyugtatta őket, hogy várjanak két-három napig, s megtudják, hogy valóságban megérkezett a pénz Somorjára. Az értesítés megérkezett, és a bizalmatlanság lassan eloszlott. Nem árt, ha a postát ma már természetes, élethez tartozónak tudó nemzedék ismeri a megindulás érdekes történetét...

Két évvel később, 1887-ben önálló temetője lett a községnek. Nehéz utat kellett addig megjárniuk. Felekezetiileg a vajkai templomhoz tartoztak. Misére Halásziba jártak inkább, mert így csak két kisebb Duna-ágon kellett átkelniük. Ide is csak nagy ünnepeken mentek, máskor otthon, az útszéli keresztnél végezték el maguk az istentiszteletet. A halásziak csúfolták is őket érte: „Épül-e már Cikolán a sövénytemplom?” Mire ők szintén kérdéssel válaszoltak, hogy „működik még a halászi golvagyár?” Keresztelni, esküdni, temetni 1900-ig csak Vajkán lehetett. Halásziba nem mehettek, mert az a győri egyházmegyéhez tartozott, Vajka ellenben az esztergomi érsek nyája volt. Amikor Szent István az egyházmegyéek határait meghúzta, még Halászi fölött, a mai araki holtág helyén folyt a Duna főága. Ezt jelölték ki határnak. Később azonban a víz elvándorolt, de a határ ez az elmocsarasodott holtág maradt a mai napig. Így esett meg, hogy a másik egyházmegyébe könnyebb volt átmennie a szigeti embernek, mint a saját templomába... Az anyakönyvet Vajkán vezették. Ide kellett vinni a csecsemőt, hat rohanó, nagy vízen keresztül keresztelésre! Igaz, hogy sokszor karonülők voltak már, mire áradások, zajlások, hideg idők után végre eljutottak velük a templomba. Ha meg sürgősen kellett, elvégezte ezt is a „tudósasszony”.

Emlékezetesek máig a ladikos esküvők. Menyasszonyostul, vőlegényestül ladikra pakolták az egész násznépet, úgy mentek át Vajkára, a templomba

esküdni. A mai öregek még mind így esküdtek. Csé Fay Ferencné, gyermekkorunk kedves Szidi nénije, így mesélt róla, több mint ötven év múltán: „Amikor elbúcsúztatott a vőfély a háztul, kimentünk mind a vízkijáráshoz. Itt ültünk ladikba. Egybe a menyasszony, vőlegény, násznagyok, vőfélyek, a többibe a násznép. Sokszor tizenegy ladik is megtelt. A nyoszolók szépen kivirágozták a ladikokat. Banda is volt, és minden ladikba juttott egy cigány. Így mentünk a »csatornákon« át szép sorjában. Bort is tettek a ladikokba, de csak a templom után, hazafelé ihattunk belőle. Akkor aztán volt ám jókedv, olyan énekszó, hogy az erdők csak úgy »keverték« a hangot. A menyasszonyos ladikban odafelé a násznagyok eveztek, de visszafelé már az új »emberé« volt a kormány.”

Szép időben igen szép látvány lehetett, de borús, szeles, hideg napokon, jégzajláskor veszélyes vállalkozás volt. Sok baj is történt, rendszerint visszafelé, amikor már borral ellensúlyozták a sok vizet. Előfordult, hogy az ittasok beleforogtak a vízbe, de ott kijózanodtak, és a többiek kihalászták őket.

A halottat ugyancsak ladikkal kísérte át a gyászoló rokonság. Szapora bácsi apját, testvérét is így temette el. Tőle tudom, hogy egy nagy ladik fenekébe rakták a koporsót. Mellette csak a legközelebbi hozzátartozók voltak. A gyászolók is csónakba szálltak, 6-8 ladik is megtelt velük. Minden ladikba jutott koszorú, virág. Ahol nagy volt a sodrás, feltűrték a nadrág szárát és kötéllel húzták a ladikokat. Legtöbbször ráment majd az egész nap a 7 km-es vízi útra, és bizony, sokszor öreg este lett már, mire hazaértek. Kemény télen pedig széles szántalpakra rakták a koporsót, egy lovat fogtak eléje, úgy húzták át a befagyott ágakon. Az öreg Tóth Jánost temették így utoljára. Olvadás, tavaszi idő volt, jég is úszott a vízben. S a koporsós ladik két jégtábla közé keveredett. A gyászoló öregasszony vízbe veszett. Elment az ura után. A fia, aki evezett, fel tudott kapaszkodni a jégtáblára. A halottat is csak harmadnapra találták meg, addigra kiforgatta már koporsójából a víz... Hiába küzdött eddig nagyapám legalább a helyi temetőért. Most ez a tragédia segített. Kimérték az elhunytak falujának határait.

1896 az önállósodás következő dátuma. Az állami anyakönyvezés bevezetésével, mint Vajka/b kerület, Cikolasziget önálló anyakönyvet vezethetett. S az anyakönyvvezető ki lett volna más, mint ismét csak a tanító. Így lett nagyapám anyakönyvvezető is, és ennek révén a községi adminisztrációk intézője, jegyző helyett. Keserves tisztség volt, mert szíre-szóra Vajkára kellett ladikoznia tanítás után, községi ügyekben. S bizony, sokszor csak késő éjszaka ért haza a kirendelt révészekkel ezekről a veszélyes vízi utakról. A bürokrácia akkor is bőven virágzott. Járási ügyekben pl. Somorjára kellett menniük. Ez még 7 km-es gyalogutat jelentett a vízi út után. Sokan pört vesztek a járásbírószágon az út miatt, mert mire átkeveredtek a Duna-ágakon, letárgyalták ügyüket, vagy meg nem jelenés miatt ellenük ítélték. Sokszor elhallgatták inkább még a kisebb bűncselekményeket is, csak hogy ne kelljen a bíróságra átkelniük. Sok kellemetlenséget okozott az iskolai bürokrácia is. Az iskola gondnoksága az anyaközségben, Vajkán székelt, s még egy betört ablakért is át kellett a tanítónak

ladikáznia! Tanfelügyelő, iskolalátogató csak nagy ritkán vetődött erre. 1883-tól 1890-ig csupán egyszer járt kint tanfelügyelő Pozsonyból.

Eleinte a posta is nagy kerülőutakon, késéssel érkezett, kezdetben ugyanis a cikolai, nagyszigeti, galambosi tanyavilágot „Vajka-szigetek” néven foglalták össze. Ezért a posta Vajkára vitte a küldeményeket. Innen aztán nagy kerülővel Pozsonyon, Óváron át ért csak ki a szigetekre. Végre sok harc után 1891-ben a legnagyobb települési magról Cikolaszigetnek nevezték el a községet, és a postát ezután már Óváról közvetlenül kapta. Orvos, állatorvos nagyon messziről járt ide, Somorjáról, később már Halászből. Hivatalos körútjuk azonban havonta egyszer volt csak! Addig a „tudósok” segítettek helyettük. Egyszer nagy baj származott belőle. 1908-ban lépfenejárvány ütött ki a „vesszősökön”. A helybeli esküdt hajósokkal megüzente a vajkai elöljáróságnak, ez értesítette is a somorjai orvost, állatorvost, de négy-öt nap is elmúlt, mire a Duna viharos hullámmása miatt átjöhetek. Addig azonban a beteg állatokból néhányat levágtak, és húsukat Óváron, Győrben eladták. Itt sokan meghaltak tőle. Az elhullott állatok is kint heverték addig a legelőn. Végre az állatorvos a beteg dög távoli megtekintése után elrendelte az elásást. Az undorító és veszélyes munkára azonban nem volt jelentkező. Végre egy öreg agglegény, amolyan „göhlő” vállalkozott rá, de életével fizetett érte: munka közben rosszul lett, és az óvári kórházban „kínos szenvedések között meghalt”.

Derűs eset is akadt azért a bürokrácia helyi történetében. Egyszer Vajkán veszett kutya megharapott egy embert. Erre a főbíró elrendelte az összes kutyák kiirtását Vajkán, s így a hozzátartozó Cikolán is, a 7 km-es vízi választóvonal ellenére. Megjelentek hát a sintérek és bunkózni kezdték a kutyákat. Nagyapámnak volt akkoriban egy kedves kutyája: Indíts. Nem engedte agyonverní. Erre a nép is ellenállt, s így a cikolai kutyák nagy része megmenekült. Persze nagy vizsgálatot rendelt el a megsértett közigazgatás, de végül is a megyénél – az ésszerű érvekre – nekik adtak igazat.

Emlékezetes maradt máig is az első állami esküvő az anyakönyvvezető előtt. Kezdetben nagy volt az ellenszenv a kötelezően bevezetett állami házasságkötéssel szemben. Vallási sérelmet véltek benne. Az első fiatal párt is felbérlelték, hogy azonnapi hétköznapi, piszkos, foltos ruhában jöjjenek el, mert ide az is jó. Nagyapám azonban hazaküldte őket, hogy csak öltözzenek fel szépen ünneplőbe, becsüljék meg vele a hazájukat. Addig lányaival szépen feldíszítette az iskola nagytermét. Csupa virág volt minden, mint a templomban. Maga is felöltözött ferencjósokba, vállára vette a nagy szalagot, („farmatrignak” csúfolták akkor a faluban az ellenzői), s így várta nem kis izgalommal az érkezőket. Odahajtotta a kíváncsiság szinte az egész falut. Az ifjú pár is visszajött, szépen, ünneplőben. Akkor szép beszédet mondott nekik, megnyugtatta őket, hogy ez nem a vallás ellen van, hanem Isten mellett az államnak is meg kell adni, ami az államé. Végül az egybegyűlteket lelkesen megtapsolták, s ezután már úgy jelentkeztek nála is, ahogy a papnál, régi szokás szerint meghívással: fonott kaláccsal, pintes üveg borral.

Sokat harcolt nagyapám a vajkai elöljárósággal a falu önállóságáért. Azért, hogy érvényesüljön a természet adottsága, a hatalmas dunai választóvonal, és ne kelljen ekkora vízi utat megtenniük mindennapi ügyeikben, szinte életük kockáztatásával, amikor Halászi s Magyaróvár felé sokkal természetesebb kapcsolat kínálkozott.

De a vajkaiak makacsul elleneztek minden önállóságra törekvést, kicsiben éppen úgy, mint az anyaország gyarmatának függetlenségét. Végül is a természet erői és az élet eldöntötték a vitát. A szabályozással a mesterséges főmeder végleg meghúzta a válaszfalat a két település között. A világháború utáni békekötés pedig országhatárt is vont közéjük. *Így csatolták 1918-ban Pozsony megye Dunán áteső részeit Győr-Moson megyéhez, Cikolaszigetet pedig Halászihoz, illetve a Magyaróvári járáshoz.* 1928-ban Sérfenyőszigettel önálló, közös jegyzőséggé alakult, és 1936-ban közös templomot, plébániát alapítottak. Teljes önállóságát pedig a népi demokrácia tanáctörvényével nyerte el 1950-ben.

Így jutott el Cikolasziget a bölcsőtől a nagykorúságig, a szállásoktól, tanyáktól az önállóságig. Fejlődésének csak egy szakasza zárult le ezzel. Természeti adottságai, földrajzi helyzete, népének szorgalma, előrehaladása szép jövő távlatait nyitja meg számára. Bárhová vezessen is a fejlődés iránya, ez a néhány sor írás segítsen mindig eljövendő nemzedékeinek megbecsülni a múltat, régi idők régmúlt emlékeit.